

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Μαζί με κάποιους ψωροαρχοντικούς θυμούς, μαζί με τὰ μωρά πατριωτικά κλαψολογήματα που σήκωσε το πρώτο πρώτο θεωρητικό τσαπάλισμα της σοσιαλιστικής ιδέας στους διανοητικούς κύκλους του τόπου μας, έτρεξε γλήγορα γλήγορα κ' η όμορφιά να σμίξει μια κραυγή κιντύνου με τη φωνή ενός δυο απ' τους καλύτερους αντιπροσώπους της. Καθάλλο παρά να δεικνύω το αίσθημα που κίνησε τις διαμαρτυρίες αυτές. Τόσο οι θεματοφύλακες της άρχοντίας όσο κ' οι δορυφόροι του ωραίου υπάκουσαν σ' ένα κατηγορηματικό προσταχτικό μέσα τους να υπερασπίσουν ιερές παρακαταθήκες. Κ' οι δυο ψυχολογίες βασίζονται στην πίστη πως η διαφορά της ανθρώπινης φύσης είναι που κάνει κ' εκείνους άρχοντες της κοινωνίας και τούτους έκλεχτους του πνεύματος. Μια εξαίρεση της φύσης. Κατά τη λογική τους, η σοσιαλιστική ιδέα, που τείνει στην αναγνώριση ισότητας δικαιωμάτων μεταξύ των ανθρώπων, θα καταργηθεί και τη διαφορά του φυσικού μεταξύ των ανθρώπων. Ο έργατης, συλλογιούνται, ο φορέας της σοσιαλιστικής ιδέας σήμερα, είναι κατώτερος βαθμός της ανθρώπινης φύσης· κατασυνέπεια ή νίκη του θα πη ίσοπέδωμα της ανθρωπότητας με τη δική του διανοητική ικανότητα. Ωστε αντί άρχοντιά και κυριαρχία των ανώτερων ανθρώπων, αντί έκλεχτες ψυχές, πολιτισμός και τεχνες κ' επί τήμες. Κ' έτσι παίρνουν κατήφορο οι ιεραμιάδες των έκλεχτων και βροντοθυμούν οι θρήνοι εν Ραμά κ' οι κλαυθμοί κ' οι δδυρμοί των άριστων.

Η ψυχολογία των άριστων δεν είναι βέβαια τόσο άθωα καθώς των έκλεχτων του πνεύματος. Η σοσιαλιστική φάβα σά νάχει κάπιο λάκο για τους κλαψομυρίδες της μεγαλόφρονος άρχοντοσύνης, γι' αυτό κάθε συζήτηση με τούτους δεν έχει λόγο. Ο προλετάριος προτιμάει τον πραγματικόν άγώνα μαζί τους. Κ' εγώ εδώ θέλω να πώ μερικά λόγια μόνο με τους έκλεχτους του πνεύματος, τους άπλοϊκότερους κάπως. Η ιδέα πως η κυριαρχία του σοσιαλισμού θα ήταν έναν με το χαμό πνεύματος και με το θάνατο της τέχνης και της όμορφιάς στον κόσμο είναι μια πλάνη άπλωμένη όχι μόνο στους ρωμέικους διανοητικούς κύκλους. Κύρια άφορμή σ' αυτή είναι ο δλότελα μεταφυσικός τρόπος που σκίπτονται οι έκλεκτοι του πνεύματος, καθώς κι ο φόβος που έ

χουν από κάθε προστριβή με την πραγματικότητα και τη βάνουση πείρα. Για να βοηθή όμως το βάσιμο ή μη του τρόμου των έκλεχτων ψυχών για το χαμό κάθε όμορφιάς με την κυριαρχία της σοσιαλιστικής ιδέας, θα χρειάζονταν πρώτα μια γνωριμία καλύτερη με την ίδια αυτή, δηλ. ένα ζέτασμα πως γενήθηκε, πως ζετυλίχτηκε στη ζωή και που τραβάει.

*

Η ίδια του σοσιαλισμού δεν είναι νέα, γιατί κ' η κοινωνική άδικία που βασιλεύει στον κόσμο δεν είναι νέα. Κάθε κοινωνικό καθεστώς που βασιλεύεται στην ιδιοχτησία χωρίζει τους ανθρώπους σε κάτοχους και σε άχτημόνες και φέρνει άναγκαστικά την εξάρτηση των δεύτερων απ' τους πρώτους. Αυτή η οικονομική εξάρτηση γενάει τις διαφορές των κοινωνικών τάξεων και προσδιορίζει τη μεταξύ τους σχέση, αυτή η εξάρτηση έμποδίζει την πλείρια ζωική ενέργεια όλων των τάξεων, στενέβει την ελεύθερη ανάπτυξη των φυσικών ικανότητων του καθενός άτόμου. Το καταπίεσμα των άχτημόνων από τους κάτοχους των μέσων της παραγωγής των χρήσιμων για τη συντήρησή της ζωής σταθηκε πάντα νόμος των κοινωνικών όργανισμών που θεμελιώνονται στην ιδιοχτησία. Έρχονται ίποχές που το καταπίεσμα φτάνει σ' άπρόχωρητο, ή ύπαρξη της τάξης των άχτημόνων καθιερώνει προβληματική και τότε μια επανάσταση είναι άναπόφευχτο ιστορικό περιστατικό, αν δεν ηλώσθη να την άποτρέψη μια μεταρρύθμιση του κοινωνικού καθεστώτος, δηλαδή μια ύποχώρηση των τάξεων που κατέχουν στις άνάγκες των άχτημόνων. Έτσι έλλαξε μορφή τα κοινωνικά καθεστώτα μέσα στο δρόμο της ζωής για να κρατηθή πάντα κάποια κοινωνική ίσοροπία, άπαράιτητη για την ύπαρξη της όλης κοινωνίας. Όμως έσο κι αν κάθε νέο καθεστώς ήταν συνήθως μια σχετική πρόοδο και καλλιτέρευση αντίκρυ στο προτερινό, όσο κι αν οι καταπιεζόμενες τάξεις έλλαφώθηκαν προσωρινά, μια τέλεια κοινωνική ίσοροπία δεν άποκαταστάθηκε ως την ώρα· οι άχτημόνες δεν έλειψαν, η οικονομική σκλαβιά τους στους ιδιοχτητές πήρε πάντα νέα μορφή μονάχα, μ' ένα λόγο η κοινωνική άδικία δεν καταργήθηκε στην ανθρωπότητα, η δυστυχία του πιο μεγάλου μέρους της βασιλεύει και βασιλεύει πάντα. Η ζωή, με όλη την όρμη που έχει στην πρόοδο, δεν έπαψε ποτέ νάχη τις σκοτινές και θλιβερές όψεις της.

Αυτές οι όψεις ήταν φυσικό να κινήσουν την αντίρηση του λογικού των ανώτερων πνευμάτων σε κάθε κοινωνική περίοδο και να πειραξή το αίσθημα των μεγάλων ψυχών που τις θέρμαινε ή αγάπη του ανθρώπου. Κ' έτσι καθένας από κείνους σύμφωνα με την αντίληψη που είχε της κοινωνικής κ' οικονομικής ζωής του καιρού του να φανταστή ένα σύστημα διόρθωσης της κοινωνίας, έναν τρόπο άποκατάστασης της κοινωνικής δικαιοσύνης. Τέτοιους εύγενικούς διορθωτές της κοινωνίας είδα σχεδόν κάθε εποχή της ανθρωπότητας κι απ' την άριστοκρατική «Πολιτεία» του Πλάτωνα ως την ανθρωπιστική «Ουτοπία» του Θωμά Μόορ και το «Συνεργαστήριο» του Φουριέ κι απ' τα μεγαλοφυή όνειρα του Σαίην Σιμόν ως στον άστικοαναρχικό σοσιαλισμό του Προυντόν, που η παραδότη του βαστάει σε μερικούς άναρχοσοσιαλιστές ακόμα, δημιουργήθηκαν πολλά συστήματα κοινωνισμού κ' η ιδέα της κοινωνικής δικαιοσύνης δεν έπαψε να μην άνησυχή το νοῦ και την προσπάθεια φιλόσοφων και ποιητών. Ο ίδιος Γκαίτε (που μερικοί ρωμιοί άρχοντάθρωποι και σοσιαλιστοφαγοί δε δισταζαν να του μολέσουν το μεγάλο ανθρωπιστικό αίσθημα του με τις άστείες εγωϊσμολογίες τους) δεν έμεινε ξένος απ' τις θεωρίες του σαινεισμουισμού και στα «Ταξιδιάρικα χρόνια» του Βίλελμ Μάιστερν περιγράφει μια ιδανική κοινωνία, που όλοι οι άνθρωποι που την άποτελούν δουλεύουν καθένας σύμφωνα με την ιδιοφυία του και την κλίση του. Μά έλα τα μεγαλοφάνταστα και μεγαλοφυή πολλές φορές όνειρα αυτών των διορθωτών της κοινωνίας ήταν δικασμένα να μείνουν όνειρα, γιατί η κοινωνία δε διορθώνεται με το αίσθημα και το λογικό κι ο όργανισμός της δεν άλλαζει με την αγάθη θέληση του ενός και τάλλου, καθώς φαντάζονταν εκείνοι. Για να φανερωθή αυτή η πλάνη έπρεπε να ξεσκεπαστούν τα κινητήρια του κοινωνικού όργανισμού, να βρεθούν οι αίτίες της άλλαγής του κάθε φορά. Το πνεύμα ακόμα ως στερνά έβλεπε την ιστορία σαν έργο άτόμων κ' ιδεών, δηλαδή τη θέληση των ανθρώπων σαν έλατήριο της ζωής. Στη γαλλική επανάσταση ήταν δασμένο να βγάλη στο φως τάληθινά της κινητήρια και στους Κάρολο Μάρξ και Φρ. Έγγελς να βρουν το νόμο που κυβερνάει το ζετυλίγμα της κοινωνίας. Τα κινητήριά της δεν είναι ούτε η θέληση άτόμων, ούτε ιδέες, μα λόγιο ύλικοι, τα οικονομικά συμφέροντα. Αυτοί είναι οι κύριοι παράγοντες της κάθε φορά άλλαγής

ΓΑΛΑΤΕΙΑ Σ. ΔΑΕΣΙΟΥ

“RIDI PAGLIACIO,”

ΣΤΟΝ ΤΑΚΗ ΤΑΓΚΟΠΟΥΔΟ

3 Αδγουστου.

Πρό λίγου έφυγε. Εύθυμος και γελαστός μ' άποχαιρέτησε παραγγέλλοντάς μου να μην ξεχάσω την ύπόσκησή μου, παρά να φροντίσω όσο μπορώ να τότε βοηθήσω. Τιποτε στα φερσίματά του δεν έφανερώσε πως είχε κάπιο μύχιο στοχασμό, που προσπαθούσε να το τυλίξει μες σταξένιοαστα και ζωηρά λόγια που μούλεγε.

(Ότε άπόφευγε να με κοιτάζει μέσα στα μάτια, όπως είναι το φυσικό του, ούτε παράειψε να μού επαναλάβει χίλιες φορές πως τα περιμένει όλα από

μένα. Τιποτε. Ούτε είταν νευρικός σήμερα, ούτε άφινε μίσοτελειωμένο κάτι τι που άρχινοσε να λείει, όπως κάνει πάντα, χρόνια τώρα, σε βρισκόμαστε μαζί. Ούτε μού μίλησε για κάποια μεγάλα ιδανικά και για κάποιες παράμερες κ' εύτυχιμένες ζωούλες. Τιποτε. Δίχως να καθίσει διάλου, μια δλόκληρη ώρα, μού μιλούσε τα πιο συνειδημένα, τα πιο άπλά λόγια. Ένας γνωστός μας που ήρθε να μας κάμει βίζιτς και πρέπει να μας κουβεντιάζει, ως ότου φύγει, κ' ένας φίλος μας, που έρχεται να μας ζητήσει μια χάρη. Γνωστός μου είταν κ' έμένα κάμποση ώρα κ' έπειτα γίνηκε ο φίλος μου και μού άνάφερε την ύπόθεσή του. Του ύποσκηθηκα. Με μεγάλη προθυμία τούδωσα το λόγο μου πως θα κάμω τάδύνατα δυνατά για χάρη του. «Θά δεις πως θα μείνεις εύχαριστημένος μαζί μου, όσο ποτέ. όσο ποτέ άλλοτε, θα μού χρωστείς την εύτυχία σου τώρα». Έτσι του είπα και μ' άποκρίθηκε σοβαρά: «Ναι, ναί το ξέρω».

Κ' εγώ; μ' άλήθεια, εγώ μιλούσα με τα σωστά μου, όταν του έλεγα πως αβδό με κάνει νάμαι πολύ χαρούμενη; Η μήπως είταν ψεύτικη ή άδιοφορία που είδεινα; Είταν άραγε πσοποίηση δια εκείνα τα γέλοια και οι κουβέντες που κάμαμε πάνω

στην ύπόθεση αυτή που μού άναθεσε να του τελειώσω; Το να δεχτώ εγώ να λαβω μέρος σε μια παρόμοια ιστορία, αυτό δεν είταν κάτι τι πολύ τραγικό και πολύ πένθιμο; Ποιός ξέρει. Έγώ η ίδια δε θέξερ να πώ. Η άνάγκη να δημιουργήσω ένα θόρυβο γυρω μου, να διακόψω την άσάλευτη σιωπή που με τριφυρίζει και με κάνει να συλλογιόμαι και ν' άναδεύω στο νοῦ μου, όλα τα ίδια και τα ίδια πάντα, χιλιά λογιά μιζέριες, μ' εύκυάρχησε πιά. Βαρέθηκα νάμαι κλεισμένη μες στο νεκροταφείο της ψυχής μου; μη κάνοντας άλλο, παρά να περιμένω όλα και καινούργιους νεκρούς να θάβω, που φεύγουν κάθε μέρα από τον κόσμο της δικής μου ζωής. Αυτό το θλιβερό και μονότονο έργο του νεκροθάφτη το σιχαθήκα.

Πέρα από τα κάγκελά του είδα πως υπάρχει μια ζωή πολυσύνθετη και παντοκρατορίσσα. Η ζωή των άλλων. Άλυσσιδα άσύντριφτη κι άτελειωτη, οι ζωές, τα εκατομύρια οι ζωές—με ξεκουφαίνει με το δαιμονισμένο κρότο της! Τι καλά! Θα πάω κ' εγώ τώρα, να ενώσω το χαλάκ της ζωής μου με τους χαλακάδες που άποτελούνε την άλυσσιδα όλη. Θα κουνούνισει κι ο δικός μου μες στους άλλους. Έτσι κ' η δική μου ζωή θα βγάλει κάποιους ήχους

των κοινωνικών καθεστώτων. Ο κάθε φορά τρόπος εξάρτησης των αχτήμων απ' τους κατόχους, ο τρόπος δηλαδή της παραγωγής των χρησιμών για τη ζωή δίνει κάθε εποχή τη μορφή της κοινωνίας. Το άμισο μέρασμα της ιδιοκτησίας χωρίζει την κοινωνία σε τάξεις προνομίου και μή, κυρίαρχες και κυριαρχούμενες. Οι πρώτες, σαν κάτοχοι των μέσων της παραγωγής, έχουν στην εξουσία τους τις δευτερές· οι δευτερές που τις βρύνει και τους στενάζει τη ζωή αυτή ή εξουσία θέλουν και πασκίζουν να την τινάζουν αποπάζω τους κ' έτσι γενιέται ο αγώνας των τάξεων κ' έτσι γίνονται οι κοινωνικές επαναστάσεις. Η ιστορία της κοινωνίας μας είπαν ο Μάρξ κι ο Έγγελς είναι η ιστορία κοινωνικών αγώνων. Τα άτομα, που έβλεπε πως έκαυαν την ιστορία ή ιδεολογική ιστοριογραφία, δεν είναι τίποτες άλλο από συγκεντρωτές των τάσεων κοινωνικών τάξεων, οι εκτελεστές των θελήσεων—συμπερόντων κοινωνικών ομάδων. Κ' εκεί ακόμα που βλέπομε να καταχτάει ένα έθνος άλλο έθνος, πραγματικά δεν είναι παρά μια κατάκτηση ενός έθνους από την κυρίαρχη τάξη ενός άλλου έθνους. Η κυριαρχούμενη τάξη του στερνού υπηρετεί μονάχα τα συμφέροντα της τάξης που εξουσιάζει και την ίδια.

Με το τέτιο αντίκρουσμα λοιπόν της ιστορίας, με τον τέτιο γνωρισμό της κοινωνίας, πως δηλαδή κινείται και ζετυλιγεται άπάνω στα οικονομικά της θέμελα, ποιά έπιρροή μπορεί ναχη ή θέληση του ενός ή άλλου να τη διορθώσει; Η κοινωνική αδικία βασίζεται στο δικιο της ιδιοκτησίας, στο άμισο μέρασμα των μέσων της παραγωγής. Το λογικό άγαναχτεί με αυτό, το ανθρωπιστικό αίσθημα σηκώνεται εναντίο του, μα ποιά λογική και ποιά αίσθημα θα πείσει τους κατόχους των μέσων της παραγωγής να τα μεράσουν με τους μη κατόχους, ποιάς ιδιοκτησίας θα στρέψη να μεραστή το χτήμα του με τον αχτήμονα, ή τέλος ποιά θέληση ατόμου θα μπορούση ναλλάξη τη θέληση της κυρίαρχης τάξης της κοινωνίας, που είναι η διατήρηση της ιδιοκτησίας που κατέχει; Αυτό μπορούσε να το κάμη μόνο ή θέληση δλάκερης της άλλης κοινωνικής μερίδας, του μεγάλου πλήθους των αχτήμωνων. Άλλά κ' ή θέληση μοναχή δε φτάνει, χρειάζεται κ' ή δύναμη και τούτη είναι στα χέρια της κυρίαρχης τάξης, γιατί οι προνομιούχες τάξεις όργανωσαν κάθε εποχή την κοινωνία έτσι ώστε ναχουν υποχείριά τους τη δουλεύουσα τάξη. Βάση της εξουσίας τους

είναι ή οικονομική και μαζί με τούτη κ' ή διανοητική ύπεροχή. Με τη διπλή αυτή ύπεροχή ύποτάζουν τη δεύτερη στο θέλημά τους. Κ' ή ιστορία μας λέει πως ή ζυγίς της δεύτερης δε μπορεί να τιναχτεί παρά όταν φτάση σε μία οικονομική και πνευματική ανάπτυξη, άξια να της δόση και τα μέσα του έλευτερωμού της. Μ' αυτόν τον τρόπο νίκησε ή άστική τάξη της Άγγλιας το 17ο αιώνα, της Γαλλίας το 18ο, της Γερμανίας τον περασμένο. Έτσι άλλαξε το φεουδαλικό καθεστώς σ' αυτές τις κοινωνίες, έτσι πληρώθηκε ή κοινωνική δικαιοσύνη, όπως την έννοουσε το άστικό συμφέρον. Μ' έναν παρόμοιο λοιπόν τρόπο θα μπορούση να πληρωθή και τούτερο της σοσιαλιστικής κοινωνικής δικαιοσύνης. Χρειάζεται μια τάξη για φορέα του, τη θέληση και τη δύναμη μιας κοινωνικής ομάδας για να έπιβληθή γενικά στην κοινωνία. Κ' έτσι ο Μάρξ κι ο Έγγελς έδωσαν το στερνό χτύπημα στη σοσιαλιστική ουτοπία των ύποκειμενικών διορθωτών της κοινωνίας, ανταμώνοντας και κάνοντας ένα το σοσιαλισμό με το εργατικό κίνημα, μεταθέτοντας τον άξονα της αλλαγής του καθεστώτος από την ύποκειμενική θέληση στην αναγκαστική φορά των πραγμάτων. Αντικρούοντας αντικειμενικά την κοινωνία έδωσαν πως ή εργατική τάξη είναι ή μόνη που μπορεί να σύρη σήμερα το όνειρο της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η γέννηση κ' ή ύπαρξη της είναι συναγόμενα της κοινωνικής αδικίας στη σημερινή κεφαλαιοκρατική μορφή της, ο λευτερωμός της από την οικονομική σκλαβιά είναι το μόνο που μπορεί να όρει μια ίσοροπία στην κοινωνία, άπαραίτητη για την παραπέρα ύπαρξη της τελευταίας. Έκείνος που πιέζεται περισσότερο απ' το σημερινό κοινωνικό οργανισμό έγκει ή εργατής, κατασυνέπεια αυτός πρώτος έχει το συμφέρο να πασκίση να γκορμίστη τον οργανισμό αυτό και να βάλη στον τόπο του έναν άλλο που να του άσφαλίξη και σ' αυτόν τα ίδια δικαιώματα στην πρόοδο και στην ανάπτυξη του, καθώς γίνεται στις άλλες τάξεις. Η άστική τάξη, που κυριαρχεί σήμερα, όταν βρίσκονταν μια φορά στο ίδιο σημείο που βρίσκεται ή εργατής τώρα, όταν δηλ. καταπιέζονταν από τους φεουδάλους, έκανε παρόμοια αγώνα για την πρόοδο κι ανάπτυξη της. Η διαφορά τους είναι πως εκείνη ήλικό θέμελιο της ύπόστασής της είχε την ιδιοκτησία κ' ή προσπάθεια της φυσικά έπρεπε ναχαι το λευτέρωμα της στερνής απ' τα δεσμά που της έβαζε ο φεουδαλικός

όργανισμός της κοινωνίας, το άναγνώρισμα του έρω κι άπαραβίαστου της, ενώ ή εργατής σήμερα την ύπαρξη του δεν τη στηρίζει στην ιδιοκτησία, μα στην εργασία των χεριών ή του νού του. Ο τωρινός λοιπόν κοινωνικός επαναστάτης πολεμάει για το λευτερωμό της εργασίας από την εκμετάλλεψη που της κάνει ή κεφαλαιούχος, ώστε τέλος του δε μπορεί ναχαι παρά ένας κοινωνικός οργανισμός που θα βασιστή στο νόμιμο θέμελο της εργασίας, στο ίσο μέρασμα της σε όλα άνεξάρτητα τα μέλη μιας κοινωνίας. Πρώτος όρος του οργανισμού αυτού είναι ή κατάργηση κάθε ατομικής ιδιοκτησίας και το καθιέρωμα της κοινωνικής, άθροιστικής, ιδιοκτησίας. Τα μέσα της παραγωγής των αναγκαίων για τη ζωή όχι στην κατοχή του Α και του Β, μα στην κατοχή του κράτους, της κοινωνίας όλης· μέρασμα όχι της ιδιοκτησίας, αλλά της εργασίας σε όλα τάτομα που κάνουν την κοινωνία. Έτσι το πλήρωμα του κοινωνιστικού όνειρου τούτων και τούτων ευγενικών διορθωτών της ζωής μεταθέεται από την αγαθή θέληση ατόμων στο αναγκαστικό έργο μιας τάξης δλάκερης, που έχει αυτή πρώτη το συμφέρο από το πλήρωμά του, έτσι το καθιέρωμα της κοινωνικής δικαιοσύνης μεταφέρεται απ' την περιοχή του λογικού και του αίσθηματος στη λογική των ίδιων των πραγμάτων, στο ζετύλιγμα της ίδιας κοινωνίας που φέρνεται αναγκαστικά από τις δυνάμεις που την κινάν σ' ένα σοσιαλιστικό οργανισμό της.

Και τούτο είναι το μεγάλο βήμα που έκαμη ή έπιστημονικός σοσιαλισμός. Η μελέτη των νόμων που κυβερνάν το κεφαλαιοκρατικό καθεστώς δείχνει σύγκαιρα τις τάσεις της μελλόμενης εξέλιξης του. Δεν είναι ή θέληση της εργατικής τάξης που σέρνει την κοινωνία σ' ένα σοσιαλιστικό όργάνωμά της· αυτή γίνεται μονάχα ή συνηδητός μοχλός του. Οι αίτίες που όδηγάν στην αλλαγή βγαίνουν άπομέσα απ' τον ίδιον κεφαλαιοκρατικό οργανισμό και καταντένουν σιγά σιγά άδύνατη την παραπέρα λειτουργία του χωρίς μια αναπόφευκτη άποσύνθεση της όλης κοινωνίας. Με τις μεγάλες οικονομικές κρίσεις, με τη κτετέβασμα του μεροκάματου και τολοένα πλήθεμα των άνεργων, που φέρνουν οι στερνές, δε γίνεται προβληματική μονάχα ή ύπαρξη των εργατών, μα ή ανταγωνισμός του κεφαλαίου, ο πόλεμος όλων με όλους, που είναι το χαρακτηριστικό του κεφαλαιοκρατικού οργανισμού της κοινωνίας

άγγίζοντας των άλλων τις ζωές. Μα θάχαι άσκημοι κι άταίριαστοι. Άς είναι. Τι πειράζει; Έτσι θάχαι μόνο για μένα. Κανείς άλλος δε θα τους άκούσει, γιατί κανείς δεν προσέχει τί κάνει ή διπλανός του. Ο σκοπός είναι να γενεί θόρυβος. Μια παράξενη και πρωτόφαντη βουή που να μη μ' άφινει ν' άκούω πια το άδιακροπο άναστέναγμα των κυπαρισσιών. Θέλω να ξεχάσω για πάντα, ή για πάντα το μέρος π' άφηκα. Αυτό το θέλω. Να βάλω γύρω μου έναν κόσμο θα κινείται και να φωνάζει και να όργιάζει με ξεφρενιασμένη άρεξη. Θα καταβάλω γι' αυτό όση θέληση έχω. Θα ξεκουνησω κάθε έμπόδιο που τυχόν θα μου φράξει το δρόμο. Όσο μεγάλο κι αν είναι, όσο κι αν φνιφτεται άτράνταχτο, θα γενεί κουκλιτικό και μικροσκοπικό μπρος στη δύναμη την άπελπισμένη της ψυχής μου. Θα δώσω το σημείο έγώ, ν' άρχινήσει μια όρχήστρα έπί χίλις όργανα, για τον πιο άλλόκοτο, τον πιο μακάθριο χορό. Όλα ξεκουρντισμένα και παράταιρα, μια βάρβαρη και πρωτόκουστη μουσική, και μέσα στο πανδαιμόνιο που θα βγαίνουν όλες αυτές οι παραφωνίες, έγώ να σέρνω το χορό ξεκαρδισμένη στα γέλια, σιγοτραγουδώντας δίχως ν' άκούγομαι, ένα μονόσυρτο σκοπό σε μυρολόι.

4 Αθηνόστον.

Όταν πήγα, κοιμότανε. Η ύπερέτριά της, ένα κορίτσι μελαχρινό με γλυκό πρόσωπο, με κάτι τι στους τρόπους από κείνη, με παρακάλεσε, άνοιχτάς μου την πόρτα του σαλονιού, να λάβω τον κόπο να περιμένα λιγάκι, έπειδή ή κυρία της άνέθηκε να ήουχάσει και φαίνεται θα την πήρε ή ύπνος. Χαμογέλασε κ' έτοιμαζόνταν να πει κι άλλο τίποτε, μα δεν πρόφτασε· μέσα είχαν άφίσει τα παράθυρα άνοιχτά, και μόλις άνοιξε, σηματούσανε δυνατό ρεύμα με την πόρτα, που την άνάγκασε να μετακλείσει εύτως άφινοντας με μοναχή. Το μέρος που βρέθηκα δε μέρεσε καθόλου. Παράξενο σαλόνι κι δλωσδιόλου άκατάλληλο για τη δουλειά που έρχόμουνα.

Πρώτα-πρώτα οι κουρτίνες από άσπρο τουλίφιναν τον ήλιο να μπαίνει μέσα και μέσα. Έβγαν έτσι όλο το δωμάτιο κι ως τις πιο κρυφές γωνίες, πλημμυρισμένο άπόνα φως άνυπόφορα θεμπωτικό που κούραζε τα μάτια. Έπειτα τα έπιπλα, πόσο λίγο φιλόξενα και γλυκομίλητα! Λόγο χάρη, ή κανείς θάρρεις πως τον είχαν παραγγείλει, έπίτηδες

έτσι στενό και άβολο για να μη μπορεί κανείς να μείνει πολλή ώρα. Άπάνω του δίχως άλλο δε θάχαι καθίσει ως τα τώρα παρά κυρίες σφιγμένες στον κορσέ και σοβαροί λιγόλογοι κύριοι. Βίζιτες της έτικέτας και της άδιάφορης κοινωνίας. Άπό πάνω άντις ταπίτο ένα μεγάλο ταμπλό παρουσιάζε έναν πελώριο ξαγριέμένο Ούσσάρο με παρδαλή στολή, έργο δεν ξέρω τίνος μεγάλου ζωγράφου. Έπειτα άντικρύ του καναπέ, στον τοίχο, ένα τραπέζι τετραγώνο παραφορτωμένο, μ' έπισκεπτήρια μ' ένα album για καρτολίνας και δυο τρία πινατάκια του τοίχαρου. Κατόπι πηγή γωνιά μια έταζέρα με πολλά μπιχλιμπίδια, άνθογαλιάκι—άγαλματάκια συντροφιασμένα δυσανάλογα μ' ένα γιγάντιο λεξικό του Λαρούς άδετο, δίπλα σε μια βδομαδιάτικη έφημερίδα του Παρισιού με μια γυναίκα στο ξώφυλλο ντυμένη με κοστούμι του μπάνιου έτοιμη να πείσει στο νερό. Κι άνάμεσα στα δυο όρθόνοιχτα παραθύρια ένας μεγάλος καθρέφτης γεμάτος φωτογραφίες της οικογένειας. Του συζύγου, των παιδιών, της άδερφής, της μητέρας, του πεθερού. Πολύ άκατάλληλο σαλόνι για τη δουλειά μου. Όρισμένως, σκεπτόμουνα, αν ή Μαίρη δεν έχει κανένα άλλο δωμάτιο ξεχωριστό για να δέχεται, σίγουρα θάχαι ή πιο φρόνημη γυναίκα

ίνεργει καταστρεφτικά και μέσα σ' αυτές τις ίδιες τάξεις των κατόχων των μέσων της παραγωγής κ' έτσι φέρνει ένα συγκλόνισμα σε βλάκερο το κοινωνικό χτίριο. Πέτιες στιγμές μονάχη σωτηρία για το σύνολο είναι ή επέμβαση του ίδιου συνόλου, δηλ. του κράτους. Για να λείψη από τή μέση ή πέτρα του σκαντάλου, ο ανταγωνισμός του κεφαλαίου, βάζει το κράτος χέρι και παίρνει για λογαριασμό του τα μέσα της παραγωγής, που στα χέρια των ιδιωτών έβασαν σε κίνδυνο την κοινωνική ίσοροπία κ' έτσι ο τρόπος της παραγωγής από ατομικὸς που ήταν αλλάζει σε κοινωνικό, άθροιστικό κ' έτσι σιγά σιγά κάνοντας ιδιοκτησία του το κράτος ένα κατόπι στάλλο τα μέσα της παραγωγής και της συγκοινωνίας κάνει τα πρώτα βήματα στον έκτοσιαλισμό του, όπως έχουμε τόσα παραδείγματα στους πιό προχωρημένους οικονομικά τόπους. Η εξαγωγή των προϊόντων της κτηνοτροφίας που ανέλαβε το κράτος στη Νότια Αυστραλία, ή ο κωνοισμός από την πολιτεία της άγροτικής καλλιέργειας στη Νέα Ζηλανδία, παρόμοιο διοργάνωμα της στεργης στη Δανία, ή κατοχή των μεταλλείων, των σιδηροδρόμων κι άλλων μέσων συγκοινωνίας από τα κράτη και τους δήμους, επου τραβάει ολοένα περισσότερο κάθε προοδευμένη χώρα, δέν είναι τίποτε λιγότερο παρά ολοφάνερα σημάδια της εξέλιξης της κοινωνίας από τον ατομικό τρόπο παραγωγής στον άθροιστικό, πλατιές κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, που αναγκάστηκαν να στρίξουν σ' αυτές οι τάξεις των κατόχων για να φυλαχτή μια κάποια κοινωνική ίσοροπία.

Αυτή ή ίσοροπία βέβαια καθάλλο παρά να είναι εκείνη που νευρεύεται ή σοσιαλιστική ιδέα, να είναι ή αποκατάσταση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Με όλα τα πρώτα βήματα στον έκτοσιαλισμό του κράτους, τα κράτη κυβερνιούνται ακόμα από τις τάξεις των κατόχων των μέσων της παραγωγής, ο εργατής είναι σκλάβος στο κεφάλαιο, ή έκμετάλλεψη της εργασίας του δλο και πληθύνει το στερνό, τούτο δλο και σφίγγει και στεριώνει τή διοργάνωσή του, δλο κ' έξουσιάζει πάντα περισσότερο την κοινωνία και πρέπει να είναι άπλοικός πολύ κανείς για να πιστέη πως θαφτανε μια άγριεμένη έφοδο του εργατή για να γρημίση μονομιάς τή βρασιλεία του. Μά από τάλλο μέρος πάλι κι ο εργατής δλο και περισσότερο ξυπνάει, νιώθει τή θέση του και την άποστολή του, δλο και πιό πολύ σφίγγει και στεριώνει κι αυτός το διοργάνωμά του, ή πολιτική του δύναμη παντού

άξαινει, ή σοσιαλιστική ιδέα άπλώνεται πλατύτερα στις τάξεις του, ο λόγος του βαρύνει όσο πάει περισσότερο στα κοινοβούλια, ή δίψη του για φωτισμό και μόρφωση μεγαλώνει, οι ανάγκες του πληθύνουν και για να τις θεραπεψη καλύτερα οργανίζεται κι αυτός σε συνεταιρισμούς, πασιζει να παράγη τάνγκαλια για τή ζωή του μοναχός του, αφαιρώντας έτσι έδαφος από την άπληστία του κεφαλαίου και πλαί στα θέμελα της άθροιστικής παραγωγής, που είδαμε πως βάζει αναγκαστικά το κράτος, βάζει και τούτος τα δικά του θεληματικά κ' έτσι κάτω απ' τον κεφαλαιοκρατικό οργανισμό της κοινωνίας πληθύνουν πάντα τα στοιχεία του σοσιαλιστικού οργανισμού, που σιγά σιγά τείνουν να φέρουν την παραγωγή σε άλλη μορφή και να καθιερώσουν την κοινωνική δικαιοσύνη, να πληρώσουν τή σοσιαλιστική ιδέα.

Αυτή είναι ή σοσιαλιστική επανάσταση στο σημερινό της στάδιο. Ποιό θάνατι το αύριανό της, δέν το ξέρουε. Τή διεύθυνση της οικονομικής εξέλιξης της ζωής μπορούμε να δούμε και για ενκνάμστε μονάχα βέβαιαι, πως αν το δρόμο της μπορούν να τον αντισκόφουν, να τον μακρύνουν ή να τον κονύνουν περιστατικά, ξεσπασμικτα κρυφών ή φανερών, λογαριασμένων είτε μη δυνάμεων που θά ξεβγούν από τή σύνθεση των ίδιων των πραγμάτων, όμως θελήσεις ατόμων δέ μπορούν να τον βιάσουν ή να τον αλλάξουν το δρόμο αυτό. Όταν κανένας βλέπει τή ζωή σαν ένα αδιάκοπο ξετύλιμα από τή μια μορφή στην άλλη, όταν το ίδιο δέ βλέπει τον άνθρωπο σαν κάτι σταθερό κι ανάλλαχτο μέσα στην άλλαγή των πραγμάτων γύρω του, όταν δεχτή το αναγκαστικό συνταίρισμα του φυσικού του με τις κάθε καιρό ανάγκες της ζωής, δέ θα πέση έφθόλαθος να βλέψη τον άνθρωπο όπως είναι οήμερα στη μέση ενός κοινωνικού οργανισμού, που θά μορφωθεί ανάλογα και σύμφωνα με τις ανάγκες και τις παραγωγικές σχέσεις ενός νέου καιρού κ' έτσι δέ θα φαντάζεται την ανθρώπινη φύση ασυμβίβαστη με έναν κοινωνικό οργανισμό διαφορετικό απ' το σημερινό. Όπως το ως τα σήμερα ξετύλιμα του ανθρώπου βάδιει μαζί με το ξετύλιμα της κοινωνίας γύρω του, όπως ο κοινωνιστικός άνθρωπος του αρχέγονου κοινωνιστικού καθεστώτος κάτω απ' την αδιάκοπη άλλαγή των παραγωγικών σχέσεων της κοινωνίας έλλαξε στο σημερινό ατομικιστικό άνθρωπο, έτσι και τούτος μέσα σε μια κοινωνία με

τάσεις άθροιστικές μπορεί ναλλάξη σε άθροιστικό άτομο και ή ψυχολογία του από ατομικιστική να μεταμορφωθεί σε σοσιαλιστική. Για τούτο κ' οι σημερνοί σοσιαλιστές δέ φροντίζουν ναλλάξουν πρώτα τα άτομα και με αυτά την κοινωνία, μά τον κοινωνικό οργανισμό, υποδοθηώντας μόνο τις τάσεις του στερνού προς άλλαγή για τούτο κ' είναι βέβαιαι πως θά συνταιριαστούν αφευατού τους με την άλλαγή των όρων της ζωής.

Παίρνοντας το σημερινό άνθρωπο σαν κάτι τελειωτικό, βλέποντας τή σημερινή ενεργεία του να κεντρίζεται μόνο απ' το κέρδος, πολλοί φαντάζονται πως, αν λείψη αυτό απ' τή μέση, θα λείψη κι από τή ζωή κάθε ενεργεία, κάθε όρεξη για εργασία. Η εργασία είνε βέβαια άνγκαλια για τή συντήρηση και το πλούτισμα της ζωής. Στη σημερινή μορφή της όμως κεντράει να γίνεται για τή συντήρηση και το πλούτισμα των λίγων, εκείνων μάλιστα που δουλεύουν λιγότερο ή δλοτελα. Η σημερινή κοινωνία δέν έχει κωνοισμένη τήν εργασία σύμφωνα με τις ανάγκες της συντήρησής της, μα σύμφωνα με τις ανάγκες του πλουτισμού ενός μόνο μέρους της, των τάξεων που κατέχουν τα μέσα της παραγωγής. Αυτά τα μέσα δέν είνε σήμερα για να παράγουν τάνγκαλια για τή ζωή της κοινωνίας, μά για να παράγουν κέρδος στους κατόχους τους. Το κινήγημα του κέρδους από τους στερνούς φέρνει στην παραπανιστή παραγωγή, πέρα δηλ. απ' όσα χρειάζεται μια κοινωνία για να συντηρητή, στο έξοδεμα εργασίας δλωσ διόλου περιττής. Ο άνθρωπος πασιζει πάντα να βάζη όσο μπορεί λιγότερο κόπο για τήν παραγωγή των αναγκαίων της ζωής του κι αυτό τον οδηγεί στην τελειοποίηση των μέσων της παραγωγής. Έτσι αξαινει ή παραγωγικότητα της εργασίας. Όσο όμως τα μέσα της παραγωγής είναι στην κατοχή λίγων ατόμων, το έξωμα της παραγωγικότητας της εργασίας δέ βοηθάει στο ναξήνη την παραγωγική δύναμη της κοινωνίας κρινώντας τον κόπο της ανθρώπινης εργασίας, μά έχει μόνο τέλος τήν παραγωγή περισσότερο κέρδους στους λίγους με τήν περισσότερο εργασία των πολλών. Η ολοένα τελειοποίηση των μέσων της παραγωγής με τήν πρόοδον των φυσικών επιστημών, τις έφευρέσεις, τις μηχανές αντι να μικρηνε το ποσό της αναγκαίας ανθρώπινης εργασίας και να μεγαλώνη έτσι τήν παραγωγική δύναμη της κοινωνίας, σήμερα ύπηρετεί το

του κόσμου, και τότε. Μια λικάνη νερό χύθηκε στο δρόμο από το πάνω πάτωμα και καθώς πέρασε από τάνοιχτό παραθύρι που στεκόμουν μάφνεσ μια ελαφριά μυρουδιά σαπουνιού και κολώνιας. «Ήυπνησε», έσκέφτηκα, κι άρχισα σοβαρά να συλλογιόμυκι τί ήρθα να γυρέψω μέσ σ' αυτό το σπίτι.

Τήν είχα γνωρίσει τώρα και δυό χρόνια σ' ένα έκδοτικώ κατάσταση που κατά τύχη είχαμε πάει κ' οι δυό τήν ίδια ώρα ναγοράσουε βιβλία. Από τότε γενήκαμε φιλενάδες και για κάμποσο καιρό βλέπομαστε συχνότατα. Εκείνη δέν είχε λόγια να με θαμάζει όπου πήγαινε, κ' εγώ δέν εύρισκα λόγια να τη χαραχτηρίσω. Είταν ένας τυπος ρομαντικής γυναίκας δοσμένης δλης στα βιβλία που διαβαζε. Είχε άπνηχτήσει έτσι με τον καιρό ένα χαραχτηρα πολυτύθητο κι αξεδιάλυτο που δέν ταίριαζε σε κανένα χαραχτηρισμό δρισμένο. Τα ρομάντσ του 1830 και τα ρομάντσα του 1907 είτανε κοπαδισμένα στη φαντασία της και τή γέμζαν από χλιωλογιώ πεποιθησες κ' ιδέες. Τήν πραγματική ζωή, τή ζωή του σπιτιού της, αυτή δέν τήν καταλαβαινε καθόλου. Ο άντρας της και τα παιδιά της είτανε πρόσωπα από κάποια βιβλία που διάβασε κ' ή ίδια

ζούσε σ' έναν κόσμο πολύ διαφορετικό του άληθινού. Ένας τυπος επτόλαιος κ' αίσθηματικός που δέν αγαπούσε και δέ θαμάζε τίποτ' άλλο απότι της διηγόντανε ο ένας κι άλλος συγγραφείας και ποιητής. Το Λώρη γάριζε από παλιά, πως και πού δέ φρόντισα να μάθω ποτέ, πρι να τήν γνωρίσω εγώ. Έτσι ήξερε δλη τήν ιστορία της αγάπης μας από τον ίδιο χωρίς γι' αυτό να βρεθώ στην ανάγκη να της κάμω εγώ τίποιου είδους εμπιστευτικές κουβέντες. Ποτέσ όμως δέ μου μιλούσε γι' αυτόν κι απόφευγε μάλιστα κάθε τι που θά μας ανάγκαζε να τον αναφέρουμε. Κ' εγώ είχα μάθει από το Λώρη, σέν του είπα πως τή γνώρισα, πως άλλοτε που είταν γειτόνοι είχαμε έλληλογραφία, κι δτι τα δικά της γράμματα μιλούσανε πάντα για κάποιο μέλλον που θά τούς έφερε κοντά. Γελούσαμε πολλές φορές με το Λώρη με τις αίσθηματικές της αυτές εκδήλωσες... Μά είταν τόσο δυστυχισμένη μες στο στενω κύκλο του σπιτιού της! Τήν αγαπούσε τόσο λίγο ο άντρας της, κι αυτή είχε μια τόσο μεγάλη ανάγκη αγάπης!... Άξαφνα πάψμκε να βλέπομαστε. Ο Λώρης είχε φύγει, εγώ έλειψα σε ταξίδι κάμποσο καιρό, κ' εκείνη στο μεταξύ είχε αλλάξει σπίτι κι άρχισα πολύ να μάθω τήν κινούρια της διεύθυνση.

Σκεπτόμυκη μάλιστα πως δέν είνε κανένας λόγος να ξαναπαιάσουε φίλις αφού δέν είχαμε πια τίποτε άλλο να πούμε. Λίγες μέρες πρι φύγω, είχε και σε μένα πει πως είταν θύμα καταδικασμένη να πεθάνει άπαρηγόρητη. Μια κι αυτή από τις χιλιάδες τις γυναίκες που δέν τους λείπει τίποτε γιφ νχαι εύτυχισμένες και βρίσκονται έτσι στην άνάγκη να ξεσκαλιζουε ίσως και βρύνε κάτι τι να τους γαρνιρίσει τή μονοτονία της καλοπέρασής με καυπόσους άναστεναχμούς άπογοήτεψης. Μά ναί, τί ήρθα να κάμω μέσ σ' αυτό το σπίτι;

— Άγαπημένη μου!

Κύμα μυρουδιάς μ' έλουσε με τον έρχομό της, κ' ετύς κατάλαβα πως δέν έρχόμυκη ίσως άδικα. Άφροι νταντελλένοι τήν έτύλιξαν και τήν δειγχαν έτσι πιό παχουλή, ενώ το πρόσωπό της, πρόσωπο γυναίκας τριανταπέντε χρονών, είχε ακόμη τήν κοκινάδα του μασαζ και το γυάλισμα καμμιές κρέμας. Τα χέρια της, ώραια χέρια παχουλά κι άσπρα, είτανε φορτωμένα δαχτυλιδία με χρωματιστές πέτρες, κι ο λαϊμός της κοντός κι δλοστρόγγυλος έβγαине μέσ από τις νταντέλλες της ρόμπας χιονάτος και προκλητικός. Αυτό μουφερε πάλι στο νού μου τή δουλειά μου. Το σώμα της κοντούτσικο και

ατομικό κέρδος μόνον τῶν λίγων, κάνει περιττή τὴν ἀνθρώπινη ἐργασία γιὰ ὠφέλεια τοῦ κεφαλαίου μόνου. Τὸ κεφάλαιο πασικίζει πάντα νὰ παράγῃ ὅσο μπορεῖ περισσότερο μὲ ὅσο μπορεῖ λιγότερα χέρια, πετώντας ἔτσι ἀνθρώπους ἀνεργούς στὸ δρόμο, κἀνώντας περιττὴ τὴν ἐργασίαν κ' ἔτσι προβληματικὴ καὶ τὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς μεγάλου μέρους τῆς κοινωνίας. Μία σοσιαλιστικὴ ὀργάνωσις τῆς κοινωνίας ὁμοῦ θάξῃ πρώτη ἔγνια τῆς τῶν κανονισμοῦ τῆς παραγωγῆς, τὸν περιορισμὸ τῆς μόνου στὰ χρειαζόμενα τῆς κοινωνίας. Καὶ λόγος εἶναι γιὰ νὰ μὴ ξεδίδονται ἄδικα ἀνθρώπινες δυνάμεις. Οἱ μηχανές, οἱ ἐφευρέσεις, ἡ πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν σ' ἕνα σοσιαλιστικῷ καθεστῶς θὰ χρησιμεύουν πάντα στὸ νὰ οἰκονομοῦνται ὅσο μπορεῖ περισσότερες ἀνθρώπινες δυνάμεις, ὅχι γὰρ νὰ ξενίξῃ τὸ κέρδος τῶν κεφαλαίου καθὼς σήμερα, μὰ γιὰ νὰ φέρῃ περισσότερο ἐλευτέρο καιρὸ στοὺς ἐργάτας νὰ φροντίζουσι καὶ γι' ἄλλους τοὺς ἀνάγκας, νὰ μορφώσῃ τὸ πνεῦμα τους, νὰ πολλαπλασιάσῃ τὴ ζωὴ καὶ αὐτοῖ, ὡς ἀνθρώποι πού εἶναι. Ὄταν κάτοχος τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς εἶναι ἡ κοινωνία ἴδια, μόνος σκοπὸς τῆς θάνατος ἡ μεγαλύτερη εὐημερία ὅλων τῶν μελών της, τὸ ὅσο μπορεῖ λιγότερα ἐπιβάρυνά τους μ' ἐργασία περιττὴ κ' ἡ ὅση μπορεῖ περισσότερο ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν δυνάμεων κ' ἰδιοτήτων τους. Ὄχι ἡ ἐξάρτησις τοῦ ατόμου ἀπ' τῆς ὑλικῆς ἀνάγκης, καθὼς εἶναι σήμερα ὁ κανὼν, μὰ τὸ ὅσο εἶναι δυνατόν περισσότερο λευτέρωμά του ἀπ' αὐτῆς, ὥστε νὰ νοικήτῃ μὴ ἐνίοιοι ἀπλῶς στὶς πνευματικὰς προσπάθειες, πού εἶναι πρὸς τοῦ ἀνθρώπου, στὸ ζήτημα καὶ τὸ νίκημα τῆς φύσεως, στὸ ζεδιάλυμα τῶν μυστηρίων τῆς ζωῆς. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα μὲ τὴ δύναμιν τοῦ ἐφευρετικοῦ του, αὐτὸ πού σήμερα μέσα στὰ παιδούκλια τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν ἔκαμε τόσες κατὰ πλῆθος προόδους, ὅς τι ἐφευρέματα δὲ θὰ προχωρήσῃ μὲ τὴ συνείδησιν πῶς αὐτὰ θὰ εἶναι γιὰ τὸ καλὸ τοῦ συνόλου καὶ ὅχι μόνον γιὰ τὸ κέρδος ἀτόμων, μὲ τὴν προσπάθειαν νὰ μικρύνῃ ὀλίγον τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν ἐργασίας γιὰ τὴν ὑλικὴ συντήρησιν μιᾶς κοινωνίας, πλατύνοντες ἔτσι τὸ διαθέσιμον καιρὸ γιὰ τὴ διανοητικὴ ἀπόλαυσιν καὶ ἀνάπτυσιν της. Γιὰ τοῦτο καὶ ὁ σοσιαλισμὸς σήμερα τὴ μεγαλύτερη ἐλπίδα γιὰ τὴν ἐπιτέρισιν τοῦ ἰδανικοῦ του τὴ στηρίζῃ ἐπὶ τὴν πρόοδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, στὸ δυνατόν χάριν σ' αὐτῆς νὰ περιοριστῇ ἡ ἀναγκαῖα ἐργασία γιὰ τὴν ὑλικὴ συντήρησιν τῆς κοινωνίας.

στὸ ἐλάχιστον ὄριον. Ἔτσι μόνον ἡ ἐργασία τοῦ συνόλου τῆς κοινωνίας ἀπὸ μέσον πλουτισμοῦ καὶ καλοπέρχης καὶ ἀκολασίας τῶν λίγων, καθὼς εἶναι σήμερα, γίνεται μέσον τῆς συντήρησιν, τοῦ πλουτισμοῦ τῆς ζωῆς καὶ τῆς εὐημερίας τοῦ συνόλου τῆς κοινωνίας. Κι αὐτὸ τὸ ἰδανικὸν τραβάει στὸ πλῆρωμα τοῦ ὅχι γιὰ τὴν συμπίπτει μὲ τὴ λογικὴ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ αἰσθήματος, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐκεῖ ὁδηγῆται ἡ λογικὴ καὶ τὸ ἀναγκαστικὸ ζετύλιγμα τῶν πραγμάτων, πού εἶναι τὰ θέματα τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τὸ θετικὸν ἔδαφος πού ἀγωνίζεται παντοῦ στὶς μέρες μας ἡ Κοινωνιστικὴ ἰδέαν.

(Στ' ἄλλο φύλλον τελειώνει)

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ

Φίλοι Νουμά,

Στὸ ἄρθρον τοῦ «Σοσιαλισμὸς καὶ Γλῶσσα» ὑποστηρίζοντας, ὅτι ὁ δημοτικιστὴς πρέπει νὰ εἶναι καὶ σοσιαλιστὴς καὶ τανάπαλιν, ὁ φίλος Βασιλικὸς μὲ ξαναθυμήθηκε μὲ τὴ φράσιν «ὁ ἀστὸς, πού θὰ πτύξῃ νὰ εἶναι δημοτικιστὴς θὰ προτιμήσῃ νὰ μὴν ἡ βασιλείαν τῆς καθυρέουσας πρὸς νὰ νικήσῃ ἡ δημοτικὴ; ἀν πρόκειται νὰ νικήσῃ τοῦτη μὲ τὸ πρῶτο τῆς ἀστικῆς κυριαρχίας, εἶναι βέβαια κατιτίς αὐτονοούμενον ἐπὶ τῆς ἀστικῆς ψυχολογίας καὶ πού ἡ ἐντόμιον βιολογία τοῦ Ραμά τὸ δείχνει φῶς φωνήριον.»

Ὅμοιω μὲ τὰ παραπάνω ἄλλη μιὰ φορὰ, ἐάν ἐνοιτῆται ὁ Βασιλικὸς μὲ τὸ πρῶτο τῆς ἀστικῆς κυριαρχίας ἐνοεῖ τὴν ἀποσύνησιν τοῦ Κράτους. Διότι γιὰ καμμιά κυριαρχία καμμιάς τάξεως δὲν ἐνδιαφέρομαι. Ἀλλὰ μιλώντας γιὰ πρόοδον, ἢ γιὰ ἀποσύνησιν, γιὰ καλὸ, ἢ γιὰ κακόν, μιὰ προϋπόθεσις θέτω, τὴν πρόοδον, τὸ καλὸ ἢ τὴν ἀποσύνησιν τῆς δυνάμεως τοῦ Κράτους, πού θὰ μ' ἐνδιαφέρει πολὺ ὅσο ἀναγνωρίζω πῶς οἱ γύρω μας λαοὶ δὲ φαντάζονται ὅτι ἐτελειώσε ἡ ἐποχὴ τῆς ἀμιλλας μεταξὺ τῶν λαῶν.

Καὶ λοιπὸν ὁ ἀστὸς ἐγὼ, πού δὲν ἐνδιαφέρομαι γιὰ καμμιά τάξιν, γιὰ τὴν καὶ δὲ γνωρίζω τὸν τόπον μου τάξεις, ἀλλὰ προσωρινὰς οἰκονομικὰς κατὰτάξεις ἀτόμων, θέλω τὴ βασιλείαν τῆς δημοτικῆς γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Κράτους, γιὰ τὸ ὅποιον ἐνδιαφέρομαι. Καὶ πιστεύω πῶς ἡ δημοτικὴ θὰ βοηθήσῃ τὸ

μεγάλωμα τῆς δυνάμεως τοῦ κράτους ὅχι γιὰ τὸ νὰ κάμῃ ζωτικότερη τὴν τάξιν μου (τὴν ἀστικὴν; ἢ) ἀλλὰ γιὰ τὴν δημοτικὴν θ' ἀναπλασθεῖ ἡ ἐκπαίδευσις καὶ θὰ γίνῃ ἀνώτερη ἢ ὅλη μόρφωσις τῆς μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως, τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού χωρίζεται σ' ἐπίπεδα μορφώσεως ὅπως καὶ σὲ κατὰ τάξεις οἰκονομικὰς. Καὶ γιὰ μὴν παρῶσις πίστις, γιὰ τὴν δύναμιν τοῦ Κράτους τὴ φαντάζομαι ὡς τὸν ὄγκον μιᾶς πυραμίδος, πού τὴ βάση της τὴν ἀποτελεῖ ὁ πλῆθυσμός καὶ τὸ ὕψος της ἡ πνευματικὴ μόρφωσις. Ὅσο λοιπὸν τὰ παράλληλα στὴ βάση της ἐπίπεδα (οἱ μορφωμένοι πλῆθυσμοί) εἶναι μεγαλύτερα καὶ ἐφθασαν ψηλότερα, τόσο ὁ ὄγκος τῆς πυραμίδος, ἡ δύναμιν τοῦ Κράτους, αὐξάνει.

Πεπεισμένος, ἔρα, ὅτι ἀγωνίζομαι γιὰ τὴν δημοτικὴν ἀγωνίζομαι ὅχι γιὰ τὴν κυριαρχίαν ἢ τὸ σμφέρον τῆς Α ἢ Β τάξεως, ἀλλὰ γιὰ τὸ ἀνύψωμα τῆς μιᾶς τάξεως, τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ γιὰ τὸ μεγάλωμα τῆς δυνάμεως τοῦ Κράτους, δὲ θὰ παύω νὰ ἐνδιαφέρομαι γιὰ τὴν δημοτικὴν καὶ οὔτε θὰ οαντασθῶ τὸν ἐξυτὸ μου οὔτε οὐτῆς. Τουναντίον θὰ ἐξακολουθῶ ν' ἀποτεινομαι μὰζι μὲ τοὺς δημοτικιστὰς τῆς Πόλης καὶ τῆς Ἀθήνας στὸ λαόν, μὴ λησμονώντας τὸ γεγονός τὸ ἱστορικὸν καὶ τὸ καθημερινὰν βεβαιούμενον, ὅτι ἀπὸ τὴν κατὰτάξιν (τὴν ἀστικὴν καὶ τῶν μορφωμένων) θ' ἀποκτήσομε καὶ στὸ μέλλον, ὅπως καὶ στὸ παρελθόν, τοὺς ἀξιότους ὁπαδοὺς τῆς δημοτικῆς, πού θὰ τὴν ἐπιβάνουσι μιὰ μέρα στὸ σύνολον, ὑποβάλλοντες ἐπὶ τὴν κατὰτάξιν (τῶν ἀμόρφωτων) τὴν ἀλήθειαν. Καὶ θ' ἀποτεινομαι οἱ ὅλους γνωρίζοντας ὅτι οἱ πρὸς κολημένοι μετὰ τοὺς δασκάλους ἐπὶ τὴν πρόληψιν εἶναι οἱ πρὸς ἀμόφοτοι (ἡ κατὰτάξιν τῶν προλεταρίων καὶ τῶν μικροαστῶν νὰ ποῦμε).

Τοῦτο ἴσα ἴσα συναισθητόν ἐστι οἱ συντάκτες τοῦ «Μέλλοντος» καὶ οἱ ῥήτορες τῆς Κοινωνιολογικῆς Ἐταιρίας, ὡς ἅν πρᾶκτικὸν σοσιαλιστὰν πού θέλουσι νὰ εἶναι καὶ ὅχι ἰδεολόγους εἰλικρινεῖς (ὅπως εἶναι ὁ Βασιλικὸς) μεταχειρίζονται γιὰ νὰ παρασύρουσι μὲ τὸ κόμμα τους τοὺς ἀμόρφωτους, ὡς ὄργανον ἐπιτήδειον τῆς ψευτίας, τὴν καθυρέουσα. Γιὰ τὴν οἱ πρᾶκτικοὶ σοσιαλιστὰν, οἱ ἀπανταχοῦ καὶ οἱ τῆς Ἀθήνας, δὲν εἶναι ἐπαναστάτες κατὰ τῆς πρᾶτῆς, ἀλλὰ δημοκράτοι ὑποστηρίζονται τῆς μιᾶς παμμίγιστης προλήψεως τοῦ ἐρχομοῦ τῆς χρυσοῦ ἐποχῆς.

Καὶ τὰ δημοκράτοι διαλέξαν τ' ὄργανον τῆς ψευτίας τὴν καθυρέουσα. Ὄστε ὁ ἀστὸς ἐγὼ θὰ ἐξακολουθῶ νὰ εἶμαι δημοτικιστὴς ὡς τὴν ὥραν πού θὰ μεταβληθῶ συνειδητῶ ἢ ἐξελπίθῃς σὲ δημοκράτον, πού θὰ εἶναι ἡ ὥρα πού οἱ δημοτικιστὰν θὰ γίνουσι σοσιαλιστὰν.

Ἀθήνα, 10 Ἀπριλίου 1909.

Μὲ πολλὴν φιλίαν
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΑΣ

γεμάτο ὑποσχόταν πολὺ ὁμορφες στιγμὰς ἐπὶ Λάωρ.

Καθίσαμε στὸν καναπέ καὶ ἔρχισε κἀνὴν νὰ μοῦ ἀραδιάζει παραπάνω καὶ νὰ μ' ἐρωτᾷ τί εἶταν αὐτὸ τὸ πρᾶμα νὰ τὴν ξεχάσω, ἐνὼ ἐκεῖνη δὲν ἔπαυε οὔτε ἕνα λεπτόν νὰ μ' ἀγαπᾷ καὶ νὰ μὲ συλλογᾷται. Τὰ συνειθισμένα της.

— Μὰ δὲν πρέπει νὰ μὲ παρεξηγεῖς, δταν μάλιστα σκεφτεῖς πῶς εἴσαι.

— Ἀ ναι, ἀλήθεια, εἴσαι κούλας, τώρα μόνον τὸ θυμήθηκα! Καὶ πῶς πέρασε; πῶς μου. Εἶναι τὸ μέρος ὁμορφῆς; ἔχει ὠραῖες τοποθεσίας; ἔχει δέντρα; νερά; φαίνεται ἡ θάλασσα, ἔχει λουλούδια πολλὰ, μενεξέδες, ῥόδα;

— Βέβαια, δὲν αὐτὰ τὰ βρίσκεις ἐκεῖ δὲ φαντάζεσαι πόσες φορὲς σὲ συλλογιόσθαι.

Ἀλήθεια; Μερσί. ὦ, δὲν ξέρεις πρᾶγματις πόση ἀνάγκη εἶχαν κ' ἐγὼ ἀπὸ τ' αὐτοῦ. Δὲν αἰστανόμενοι διόλου καλὰ τὸν ἐαυτόν μου, καθεμερὰ ἀδυνατίζω, τὸ αἰστανόμενοι σὲ καθὴ στιγμῆ.

— Ὄχι δᾶ, μὴν τὸ λές καλὰ εἶσαι, πολὺ καλὰ· ἐγὼ τουλάχιστον ποτέ μου δὲ σὲ εἶδω ἔτσι ὁμορφή. Ἐδῶ στράφηκε νὰ δῆ τὸν καθρέφτην, ἀλλὰ καὶ μὲσὰ μόνον ἑμένα εἶδε, πού τὴν κοίταζα χαμογελώντας ἀπομύσας ἀπὸ τὸν καθρέφτην κ' ἐγὼ.

— Σὲ παρακαλῶ, δὲν πηγαίνουμε ἐκεῖ κοντὰ στὸ παράθυρον; ἐδῶ δὲν κάθεται καλὰ... κάνει ζέστη.

— Ὅπως θές...εὐχαριστῶς.

Δυὸ καρέκλες τοποθετήθησαν ὠραία. Μία στὸ παράθυρον δίπλα καὶ ἀναγκαστικὰ ἡ ἄλλη δίπλα στὸν καθρέφτην.

— Ἀλήθεια, σὲ βρίσκω πολὺ καλὰ. Δὲ σὺ πιστεύεις κανέναν εὐκολὰ πῶς εἶσαι ἄρρωστη.

— Ἀλήθεια μὲ τὸ λές;—Κ' ἐρριξε πάλιν μιὰ ματιὰ, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ τὴν ὥραν, τὸν καθρέφτην, κίνημα πού ὡς στενοχώρησε, γιὰ τὴν ἀντελήθησιν πῶς τὴν εἶδα.—Κι ὅμως ἐγὼ λόγους νάμαι στενοχωρημένη. Ὁ ἄντρας μου ἐφυγε πάλιν γιὰ ὑποθέσεις ἐπὶ τῆς Γερμανίας καὶ θὰ λείπῃ κάπου τέσσερις μῆνες, τὰ κορίτσια μου τῆλεια στὸ σχολεῖον... Μὴν τὰ ρωτᾷς, εἶμαι ὀλομόναχη. ὦ, δὲ φαντάζεσαι τὴ μοναξιά!

— Δὲν ἔχεις τότε παρὰ νὰ μοῦ δείξεις πόσο μ' ἀγαπᾷς.

— Μὰ ναι, νὰ: χεσαι σίτην συχνά, ὅσο συχνά θές, καὶ ἀπὸ τὸ πρῶτον—αὐτὸ θάνατος πρὸ καλόν. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο οὔτε σὺ οὐτ' ἐγὼ θάχαστε μινάχες πιά. Δὲ φαντάζεσαι τί ὁμορφὴ θὰ πενοῦμε. Τὸ

σπίτι μας ὅσο γιὰ ὁμορφὰ δὲν ἔχει ταῖρι. Τὸ ξέρις. Θάλασσα, περβόλι, βιβλία, μουσικὴ, ὅ,τι σ' ἀρέσει.

Ἀπόμεινε κατενοουσιασμένη.

— Ναι, ναι! θάρχομαι, θάρχομαι ὅσο μπορῶ συχνότερα.

— Μὰ γιὰ σκέψου τί καλὰ θάνατος! Μὰ θὰ μινόμεν ὁμορφῆς; Ὅσον μὰς ἀφήνουσι μινάχες; (πρόσπεσε μὲ παιδικίστον ὄψον). Γιὰ τὴν ξέρεις, σιχαίνουμαι τοὺς ἄλλους, ἐκεῖνους πού δὲν τοὺς ἀρέσουν αὐτὰ πού ἀγαποῦμε μεις!

Καθήμενοι ἄλλοι! Σεῖς νὰ σιπηστετε τόσο στοχαστικὰ καὶ μετρημένα καὶ δραστηρία, τὴν ὥραν πού εἰμὲς χαμόμαστε σ' ἀνύπαρχτα δειρά, προσπαθώντας νὰ ξετρυνάνομε κάτι τι νὰ εὐχαριστήσομε τὴν μιὰ στιγμὴν καὶ νὰ τὸ βαρεθῶμε εὐτὺς τὴν ἄλλην.

— Καὶ ποῖς θές νάρχεται; Ὁ μπαμπᾶς μου λείπει ὅλη μέρα· ἡ Ἀντιγόνη μας εἶναι μικροῦλα καὶ ὅσο γιὰ ξένους τοὺς ἐχὼ ἀφήσει ἀπὸ πολλὸν καιρὸν βίχτες δὲν κάνουν ποῦθεν. Πότε πότε μόνον νάρθει ὁ Λάωρς...σπανιότατα.

Κάτι τι ὡς κοκκιναδά καὶ ὡς ταραχὴ τὴν ἔκαμε νὰ κοντοσταθῇ νὰ μ' ἀπνηθῆσαι.

ήως τ'άλλα χρώματα εκτός από τής θάλασσας, είτε μπουνάτσα είναι, είτε φουρτουμισμένη.

δ) «Άπεμυζώντο τον ιδρώτα του έαυτών πόνου». Ο πόνος ιδρώνει, φαίνεται, κ' οι κακόμοιροι οι ραγιάδες τονέ ρουφούσαν. Χωρίς άλλο ήθελε να πεί πως οι σφοδρισμένοι οι πατέρες μας απέμασον τον ιδρώτα». Αυτό όμως έλειπε να καθούμαστε να ψιλολογούμε για κυριολεξία στην καθαρεύουσα. Ψύλλους στάχαρα.

ε) «Έστερούντο την τιμήν υπό τής άσελγείας του τυράννου». Το δόκιμο είναι «έστερούντο τής τιμής» κι όχι «τήν τιμήν». Το παθητικό πολύ σπάνια παίρνει αιτιατική. Άσε πιά τή διατύπωση, που είναι πάρα πολύ άχρημη.

στ) «Άτινα ο μιν μέγας Κύριος περιεφρόνει, ή δι Δύσει έγέλκ επί τούτοις». (άτινα — επί τούτοις). Άφου ύστερα από το «άτινα» βάζει «ο μιν — ή δέν έπρεπε κ' οι δυο πρότασες να έχουν το ίδιο αντικείμενο, δηλαδή το άτινα». Γράροντας όμως ή μιλώντας καθαρεύουσα, μ' άλλα λόγια γλώσσα τεχνική, που να προσέχει κανείς σε τέτοια μικρολογια.

ζ) «...δτι ήτο δυνατή ή εμφύσησις ζωής εις σώμα νεκρών τεσσάρων αιώων». Θέλει να πεί «άπό τεσσάρων αιώων». Έκτός αν ζέχασε πως οι νεκροι δέν έχουν ήλικια.

η) «Τελεσιδίκον και άνέκκλητον άπόφασιν». Όταν, κ' γυμνασιάρχη, μιά άπόφαση γίνει τελεσιδικη, θέλει δε θέλει είναι κι ανέκκλητη. Είναι σα να λέτε: τετραγωνο με 4 γωνίες.

θ) «Ο άναστήσαι εκείνην (τήν Ελλάδα) άνέστησε και ταύτην (τήν Κρήτην), ένηγκαλισμέναι δέν νυν και μόνον τοῦ ύμνευλου ξηματος έλλειποντος...». Άλλο δέν έμενε παρά να παντρευτεί ή μάνα με την κόρη. Δέν ξέρει, μπαρε μου, πως τέτοιος γάμος άπαγορεύεται, γιατί κι ο ποινικός νόμος τονέ τιμωρεί κ' ήθικη για πολλούς λόγους τον άποδοκιμάζει;

Τέτοια ένκ σωρό. Άμεί τί να πεί κανείς για τις άλλες ανακρίθειες του λόγου του. Άναφέρει για μεγάλο ποιητή τον Άχ. Παράγχο και για ένα γίγαντα Σολωμό ούτε λέξη. Δέει πως στα καλογερικά κελιά έμφανότανε ο νέος Έλλημ, ξεχνώντας πως με το συναξάρι και τ' όχτοήχι που διαβαζαν τότε τα ρωμιόπουλα μπορούσαν να γίνονται καλοί Χριστιανοί, διόλου όμως Έλληνες.

Δέν μπορεί να διακρίνει έθνος και κράτος και

λέει πως έκτοτε (ύστερα από το 21) ή Έλλάς είναι αύθις έθνος σαματι πρώττερα δέν ύπρχε έθνος ή σα να λευτερώθηκε όλο το έθνος. Μαζί με τ'άλλα παινέδια τής τωρινής Έλλάδας, που λέει πως έχει «παρόν εύπρόσωπον» ή αναφέρει πως κ' ή εκκλησία της άκόμα είναι «αυτόκέφαλος». Είδες εκεί κατόρθωμα μιá φορά; Καταντήσαμε τόσο στενόμυκλοι, που το λέμε χωρίς να κοκκινίζουμε, ένώ τοῦτο στάθηκε άφορμή κ' έπιχείρημα μαζί, να ξεχωρίσουν μιá-μιá οι διάφορες έξαρσίες κλπ.

Τά χοντρά όμως και τά ζεσίσιπωτα ψέματα άρδιαστήκαν κάθε φορά που έλεγε κάτι για το χαραχτήρα και τα ιδανικά τής μεγάλης του 21 επανάστασης. Σήμερα στους κύκλους τών διαδασμένων ανθρώπων-είναι πιά γνωστό πως ή φιλική έταιρεία ούτε καθαρά ελληνική ούτε καν χριστιανική ιδανική είχε, όταν μελετούσε κ' ενεργούσε τον άγώνα. Οι έμποροι κ' οι ναυτικοί Ρωμιοι είχαν άρχίσει να πλουτίζουν και να μορφώνονται στη Δύση και παίρνοντας παράδειγμα τή Γαλλική επανάσταση και τά «Ιδανικά της, ζητούσαν να μεταβάλουν τον τουρκικό δεσποτισμό σε λεύτερο κράτος και στη διοικήσή του κένεθε ή άστική τάξη, καθως είχε γίνει και στην Ευρώπη. Αύτός άκόμα ο Ρήγας ο Βελεστινλής, (είσαι βέβαιος, κ. γυμνασιάρχη, πως άκριθως οτί σημερνο Βελεστινίο εΐτανε όπου κ' ή άρχαία πόλη Φεραί;) που ο ρήτορας κάθε τόσο τον άναφερε, τέτοιο ένα κήρυγμα ξεδιπλώνει στο περίφημο θούριό του «Ός ποτε παλληκάρια». Άν οι δασκάλοι το διαβαζαν δλόκληρο και το προσέχαν, θά ζέρανε τά παρακάτω λόγια.

*«Αρμένιδες και Τοῦρκοι, Βούλγαροι και Ρωμιοι
«Αρ άπηδες και άσοροι με μιá κοινή δομή
Για τή «Ελευθερία να ζώσωμε σποδι
Να σφάξωμε τοῦς λύκους που τόν ζυγόν β-στούν
και Χριστιανούς και Τούρκους σκληρά τοῦς ευραινούν».*

Στο ίδιο ποίημα ο Ρήγας μας λέει καθαρά τί θέλει με την Έπανάσταση.

*«Συμβούλους προκομένους με πατριωτισμόν
Να βάλωμε εις όλα να δίνουμ δρισμόν.
«Ο νόμος νάηαι ο πρώτος και μόνος οδηγός»*

Τέτοιο κάτι τι όνειροπολούσε κι ο Υψηλάντης. Και για τή πραγματοποίηση τούτων τών πόθων μεταχειρίστηκαν οι Φιλικοί τήν πολεμόχαρη κι άνο

πόταχτη άρβανιτιά τής Ρούμελης και τής Ήπειρος, που βέβαια χαμπάρι δέν είχε από Θεμιστοκλήδες κι από Παρθενώνες. Με τέτοια όνειρα και καρδιοχτύπια σπάρθηκε και βλάστησε ο Μεγάλος Άγώνας, που σιγά-σιγά παράσυρε με το μέρος του το Μωριά και μερικά νησιά. (Τήν Κρήτη και τ' άρβανιτονησία κυρίως). Που να βρεί όμως το θάρρος να τά μάθει αυτά ο κοντόφθαλος και έλληδικός δάσκαλος, που ή μόνη αξία του είναι να δημοκοπεί με ρητορική ψευδοσωβινιστική. Αύτή είναι λοιπόν ή «έντιμος και ευσυνείδητος έργασία του», που με τόση πεποίθηση έτελέσισε στον πανηγυρικό του;

Μολαταύτα θά μπορούσαμε να τά παραβέψουμε κι αυτά, αν ή ουσία του πολυεκλαμηχρισμένου λόγου είχε κάποιον αξία. Μα ίσως ίσως εδώ είναι που πάτησε τήν πήτα ο ρήτορας. Ο λόγος του άπό τή μιάν άκρη ώς τήν άλλη τίποτε άλλο δέν λέει παρά για πυραμίδες άπό κόκκαλα και ποταμούς άπό αίμα. Ο προγονισμός, ο έλλαδισμός, ή Μεγάλη Ίδέα κι ό,τι άλλο μωρό και γελοιο κι άποβλακωτικό μπρόβαλε ύστερ' άπό το Σηκωμό του Γένους στα δασκαλιστικά κεφάλια κι άποκοιτίαν και παραζάλιστε και παραστράτισε τή φυλή μας και μα; έχανε να μένουμε πάντα άπόγονοι και να διακονούμαστε τήν έλεημοσύνη τών Δυνατών και μα; κατάντησε άερολογάδες και φηκλατάδες και μπόσικους και σκολαστικούς, αυτές τις κατάρτες που τόσα χρόνια μα; βρχνίνουμ, δλ' αυτά τ'άνακρίσεις; ο δάσκαλος με τον πιο χυδαίο δημοκοπικό τρόπο. Μιά δλόκληρη ώρα και πάνω έτάξιζε τοῦς μαθητές του με δηλητηριασμένη τροφή. Είδηση δέν έχει για το τί γίνεται σήμερα γύρω του.

Ένας μελετημένος και καλосυνείδητος ρήτορας θά ιστορούσε μ' άκριθβεια το άληθινό πνεύμα τής Μεγάλης Έπανάστασης και θάδινε σωστά τον πραγματικό χαραχτηρισμό της (όχι βέβαια άπό τήν Ιστορία του Παπαρηγοπούλου). Ήπειτα θά παρακολουθούσε με λίγα λόγια όλες τις πολιτικές μεταβολές τής Μπαλκανικής άπό το 21 ίσαμε σήμερα και θά σταματούσε στο μεγάλο γεγονός του Τουρκικού Συντάγματος. Τά διάφορα περιστατικά που άπό το περαμένο καλοκαίρι ζετυλλίζονται στην Όθωμανική αυτοκρατορία, οι διάφορες ίδεες που παλεύουν εκεί μεταξύ τους, ύστερ' άπό το νέο πολιτεύμα, είναι τόσο σπουδαία για τή φυλή μας, ώστε ένας, μιλώντας σε μιá τόσο έπίσημη ήμερα για το μέλλον της, δέν μπορούσε να τά παραλείψει. Ήπρεπε

τίνα, που βιάστηκε κείνη να συμμαζέψει, ένώ μαζί ρωτούσε τον κ. Σταυρό τί γίνθηκε και τήν ζέχασε. «Ο,τι ειπε και σε μένα πρωττερα. Ο κ. Σταυρος αυτός εΐταν ένας πολύ νεος και πολύ όμορφος κύριος, μα άπό κείνους τοῦς νέους κι όμορφους κύριους που ποτέ δέν θά μπορούσαν να έλκύσουνε τήν προσοχή μιáς έξυπνης γυναίκας. Σ' αυτό επάνω τουλάχιστο, έμεις εΐμαστε πολύ άνώτερες άπό τοῦς άντρες, που ένας τρανός διπλωμάτης δέν βαραίεται καμμιά φορά να κυνηγεί ώρες δλόκληρες στοῦς δρόμους μιá καλοθρεμένη παραμαννα. Η παρουσία μου φαίνεται στενοχωρούσε τον κ. Σταυρό σ' άπελπιστικό σημειο, γιατί δέν είχε πεί ούτε μιá λέξη άπό τή στιγμή που μπήκε, μ' όλο που εκείνη του μιλούσε διαρκώς και πάσκιζε να τον καταφέρει να νοίξει κουβέντα. Κ' εγώ φυσικά εΐμουμ σε δύσκολη θέση γι' αυτό και ήθελα να μπορούσα να του δώσω να καταλάβει πως δέν έπρεπε να χει τον παραμικρό φόβο πως τοῦδ δχ προσοχή. Έπί τέλους σηκώθηα κ' έπλησίασα στην έταιύρα κι αρχίησα να ξεφυλλίζω το λεξικό του Λαρούς. «Ατι σάν ψιθύρος εΐφτανε ίσαμε μένα και καταλάβα πως ο κ. Σταυρος είχε ζεπάρε λιγάκι.

— Μα γιατί φεύγεις;

Άπορροφημένη τώρα να κοιτάζω τις εικόνες τής παριζιάνικης έφημερίδας, δέν είχα προσέξει πως ο κ. Σταυρος είχε τελειώσει τή βίζιτα κι άποχαιρετούσε. Έχρητέθηα κ' εγώ με το κεφάλ. τή ματιά που μουρίξε άντις για «άντιο πας» κ' ή πόρτα ανοίχτηκε να φύγει Ο άέρας ξαναπήρε πάλι τήν κουρτίνα και τήν έπλωσε. Μια σκιά αίφνηδια πέρασε άπό τήν παλληκαριστική μορφή του Ούσσάρου. Κάτι τι σαν άγριούση ζωγριφίστηκε στα γλυκά του μπλέ μάτια εΐται που με κούταζε.

Μπορείς να μου πεις, τή ρώτησα μόλις καθήσαμε ποιος είναι αυτός ο αξιωματικός;

Ποιός; Ο Ούσσάρος αυτός; Μα κανείς; αυτή είναι ελαιογραφία που τήν άγόρασε ο Κιόλ άπο μιá δημοπρασία έπιπλων που γινότανε πέρσυ στο Βερολίνο. Καθως μουπε, αυτός ο αξιωματικός σκοτώθηκε σε μονομαχία άπό τον έρωμένο τής γυναίκας του, κ' επειδή είναι έργο διάσμου ζωγράφου τήν άγόρασε και τήν κρατούσε σε γύρσε. Τί; σου καμε και σένα έντύπωση;

— Ναί, είναι πολύ άγριος; ε;
— Όχι δα! έλαμε σκεδάν δυσαρεστημένη. Το έναντιόν είναι όμορφότερες. Κοίταξε τί σώμα! Πελώριο! νοιώθει κανένας τον έαυτό του μικρο-μικρό

σάν έχει μπροστά του τέτοιους άντρες. Πολλές φορές συλλογίστηκα τί χτήνος θάταν ή γυναίκα του να τον άπατήσει!..

— Όλες οι γυναίκες που άπατούνε τοῦς άντρες τοῦς είναι χτήνη, ρώτησα άνήσυχη ή μιλέϊς μόνο γι' αυτές πούχουνε ώραιους και μεγαλόσωμους άντρες;

— Μα δέν ξέρω; τώρα δέν πρόκειται για όλες τις γυναίκες, μ' αυτή είναι άσυχώρητη! πρότεσε κοιτάζοντας τον αξιωματικό που τής χαμογελούσε τώρα μέσα άπό το κάнтρο του. Άνακουφίστηκα.

— Που ξέρεις... (έλαμα τότε εγώ άγγίζοντας τηνε μιá και καλή στο δόντι που τήν πονούσε). Είσαι βεβαιη πως κι αυτή δέν εΐταν γυναίκα δυστυχισμένη; Εΐται βέβαιη πως δέν εΐταν κι αυτή μιá έξαιρετική ψυχή που παραγνωρίστηκε και δόθηκε μ' εύγνωμοσύνη κι άγάπη στον πρώτο άνθρωπο που τής ειπε πως τήν άγαπούσε, όπως κ' εκείνη είχε όνειρευτεί ναγαπηθεί;

Το δέν εΐταν κι αυτή τήν έλαμε ναάστενάξει δίχως ναπαντήσει τίποτε... Αυτό μ' ένθουσίασε κ' εύχαριστημένη έαφικα τή ρώτησα ποιός εΐταν αυτός ο κ. Σταυρος.

— Συγγενής του άντρός μου, μ' άποκρίθηκε με-

νά μας πεί τή σιέψη του άπάνω σ' αυτό, όποιαι κι άν είναι. Μόνο ένας γυμνασιάρχης τά κατάφερε νά ξεχάσει πώς στην Τουρκία ζούνε τά 8)10 του 'Ελληνισμού κι άντι νά φλουαρεί για αείχιστην δουλειαν των 'Οθωμανών 'Ελλήνων, είχε χρέος νά μιλήσει πιδ ούσιαστικά, πιδ θετικά, πιδ φρόνιμα και πιδ επίκαιρα. 'Επρεπε νά ξέρει πώς σήμερα άλλοι είναι οι φυσικοί έχθροι μας κι όχι οι Τούρκοι. 'Επρεπε νά εύνηθε νά προκόψει τó θθωμανικό σύνταγμα 'Επρεπε νά παρακαλίσει νά πάνε μπροστά στη Νέα Τουρκία οι φιλελεύθερες ιδέες. 'Επρεπε νά δείξει—'Ετσι θά μιλούσε ó άρθός λόγος—τις μεγάλες υποχρέωσες τής φυλής σέ μιá ελεύθερη 'Οθωμανική Πολιτεία. 'Επρεπε νά πεί πώς ó 'Ελληνισμός με τó έντικτο δημοκρατικό του πνεύμα άφείλει νά βάλει τά δυνατά του νά δώσει τήν πιό ελεύθερη μορφή στο θθωμανικό πολιτεύμα και σέ μιá τέτοια Πολιτεία νά φανερώσει όλη τή δύνημή του τήν ύλική και τήν πνευματική. Και τó σπουδαιότερο άπ' όλα έπρεπε νά τονίσει πώς ή φυλή πρέπει νά έχει ένα μεγάλο μά και σοβαρό ιδανικό, νά πασκίσει δηλαδή νά ξαναπαρουσιαστεί στον κόσμο τó μεγάλο ιστορικό φαινόμενο και τó θθωμανικό κράτος σιγά-σιγά νά πάρει τύπο ελληνικό.

'Ετσι θά μιλούσε στά 1909 ένας φρόνιμος, ένας φωτισμένος, ένας μεγαλόστομος πανηγυριστής τής Μεγάλης Μέρας.

Μά έννοια σας και δέν τήνι γλύτωσε φτηνά ό κ. γυμνασιάρχης με τήν άττικώτατη άερολογία του. Είπαμε πώς στην άρχή βουβαθήκε ή μεγάλη σάλα για νάκούσει τó λόγο του. Δέν είχαν όμως περάσει τρία λεπτά και στο μαθητικό άκροατήριο άρχισε νάκούεται ψίθυρος, πού όσο πήγαινε μεγάλωνε και στο τέλος κατάντησε κουβέ-τα και θόρυβος. Του κάκου ό κ. γυμνασιάρχης φώναζε στους μαθητές του πώς είναι τó άέαρ τής πατρίδος». Στη γλώσσα πού μιλούσε δέν είταν τρόπος νά επικρινωθήσει μαζί τους και νά τούς κάμει νά προσέξουν.

Σούσσο... Σούσσο... φωνάζουν οι καθηγητές, οι δασκάλοι, οι δασκάλες, οι παιδονόμοι κ' οι επίστατες, χειρονομώντας άπελιστικά. 'Ο σάλαγος κόπαζε για μιá στιγμή, μά σέ λίγο ξανάρχιζε με τέτοιαν όρμη, ώστε ό γυμνασιάρχης, μαζεύοντας τούς ώμους, αναγκάστηκε νά σταματήσει. Πέρασε λίγη ώρα κι άφού είδε κι άπόειδε πώς τά παιδιά δέν τόχεν σκοπό νά ήσυχάσουν, ξεκολούθησε τó λόγο, μά ή θλίψη είταν χυμένη στο πρόσωπό του. Τώρα πιά μόλις 100 τó πολύ άνθρωποι γύρω-γύρω στο βήμα μπορούσαν νά τόν άκούσουν. Κι όμως κάτι σά θαύμα έγινε δώ Μίσα στις άκτανόντες ελληνικούρες κάποια λόγια ξεχώρισαν, πού χτύπησαν ίσια στην καρδιά:

«Πάλε με χρόνια με καιρούς πάλε δικά μα: θάνα». Κεϊμαρος τά χειροκροτήματα. 'Επειτα πάλι ή ίδια άδιαφορία κι άπροσεξιά και μόνο όταν ό ρήτορας άπάγγιγαιε δυό-τρεις στίχους άπό κάποιο ποίημα «μά των στεγρών μαρτύρων μας τó πονεμένο αίμα» ξαναχειροκροτήθηκε άπό τά παιδιά.

'Ετσι ή Φύση κ' ή Ζωή έδωσε μιá φοβερή γροθιά στο στενοκέφαλο δάσκαλο. Βεβαια πόνησε, μά ζήτημα είναι άν τó σχολαστικό του μυαλό εξήγησε σωστά ένα τόσο άπλό φαινόμενο. 'Ωστόσο είναι κάπως συμπαθησμένος, άφού με τόση μετριοφροσύνη τó μολόγησε στο λόγο του πώς σήμερα έχει καταντήσει είτοιμόροπον έρείπιον».

Χανιά, 5 τ' Απρίλη 1909.

ΚΡΗΤΙΚΟΣ

λαγχολική. (Δίχως άλλο, ή παραγνωρισμένη γυναίκα του Ούσσάρου τήν άπασχολούσε ακόμα). Ναι, συγγενής του άντρός μου πού έρχεται κάποτε και με συνοδεύει σ' θέλω νά βγω τή νύχτα περίπατο. 'Η μέρα πάει κ' έρχεται, μά ή νύχτα είναι άβάσταχτη στη μοναξιά!

— Έχεις δικιο, Μαίρη μου. είναι άβάσταχτη ή νύχτα όταν είναι κανένας μονάχος!

(Άκολουθεί)

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατά τήν 31 Μαρτίου 1909

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

Table with 3 columns: Description, 31 Μαρτίου 1909, 28 Φεβρουαρίου 1909. Rows include Ταμείον, Εξωτερικοί λ/σμοί, Δάνειον πρὸς τήν 'Ελληνικήν Κυβέρνησιν, 'Ομολογίαί εθνικῶν δανείων, Επτοκα γραμματία, Προεξοφλήσεις, Καθυστερήσεις, Διαφοροί λογαριασμοί, Λογαριασμοί τρίτων, Διάφορα.

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Table with 3 columns: Description, 31 Μαρτίου 1909, 28 Φεβρουαρίου 1909. Rows include Μετοχικόν κεφάλαιον, Τραπεζικά Γραμμάτια, Τραπεζικά γραμμάτια διδραχμα και μονοδραχμα, Καταθέσεις άνευ τόκου, Καταθέσεις άτοκοί, Καταθέσεις Δημοσίου πρὸς χορηγήσιν δανείων, Καταθέσεις επί τόκω, Καταθέσεις Ταμειουτρίου, Διαφορα.

Εν Αθήναις τή 10' Απριλλου 1909.

Ο Διευθυντής του Λογιστηρίου Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΗΣ

Ο ΤΙ ΕΒΛΕΤΕ

Τά ατρίαντα χρόνια τής «Διάπλασης» γιορταστήκανε με μεγάλη πισσημότητα στον «Παρνασσό», με λόγους, με ποιήματα και με λογής μιχιλιμπιδία. Όλα τά κατορθώματά της, τά φημισμένα και περίτρανα, μάς τά ειστόρησαν οι ρήτορες και μοναχά ένα, τó πιδ σπουδαίο, παραλείψαν.

μείνα, για ό,τι κάνουν και για ό,τι συλλογίζονται, —άκόμα και σά φταρνίζονται. Ίσως γι' αυτό ή Πολιτεία παρασημοφόρησε, και πολύ δικαία, τó Διευθυντή της. Διάπλασις πολιτών είναι κι αυτή, μαθίς, τó νά συνειθίζονται οι μικροί στη φορολογία. Ύστερ' από τó «Ridi Pagliacío» πού θά κρατήσει τίςσερα φύλλα, θά δημοσιεύουμε στην έπιφυλλίδα μας τή «Τζοκόντα» του Ντανούντσιο, μεταφρασμένη άπό τον Ποριώτη. Πέρσι δημοσιέψαμε μοναχά τήν τελευταία πράξη της.